

# Kvalitet i eksamen - generelt

## Juridisk Institut, Syddansk Universitet

---

### Indledning

Nærværende notat opstiller en række generelle krav med henblik på at sikre kvalitet i eksamen, som Juridisk Institut, Syddansk Universitet har ansvaret for. Notatet suppleres af en række bilag, som nærmere drøfter og fastlægger kvalitet i eksamen i forbindelse med de enkelte eksamensformer, som anvendes ved instituttet.

### Hvad karakteriserer en eksamen af høj kvalitet?

En korrekt afviklet eksamen er et adelsmærke for uddannelser på universiteter. Styrelsen for Universiteter og Internationalisering har tilkendegivet, "at det af hensyn til den generelle respekt for universitetsuddannelserne i Danmark, og herunder troværdigheden af eksamensresultater, er af afgørende betydning, at prøver på universiteterne afvikles på forsvarlig vis, og at eventuelle fejl og mangler afhjælpes hurtigt og hensigtsmæssigt og med fornøden hensyntagen til studerende og studerendes retssikkerhed."

Eksamen skal sikre de studerende en fair, lige og gennemsigtig prøveform som afslutning på et undervisningsforløb. Eksamensopgaver/-spørgsmål af høj kvalitet er i sagens natur et vigtigt element heri.

Udprøvningen ved en given eksamen skal tage sit udgangspunkt i fagbeskrivelsens ordlyd om fagets formål, sigte, indhold og målbeskrivelse. Selve prøveformen fastlægges af Studienævnet for Jura i fagbeskrivelsen og er fastsat i overensstemmelse med SDU's delpolitik for prøveformer og undervisningsevaluering og de fakultære uddybende krav. En eksamen af høj kvalitet udformes og afvikles under nøje iagttagelse af den af Studienævnet godkendte fagbeskrivelse.

### Hvem har ansvaret for kvaliteten i den enkelte eksamen?

Den fagansvarlige har til opgave at sikre, at der udarbejdes eksamensopgaver/-spørgsmål. Den fagansvarlige skal sikre, at eksterne undervisere, der udarbejder eksamensopgaver/-spørgsmål, er bekendt med og efterlever de retningslinjer, som følger af fagbeskrivelsen, og de krav som følger af nærværende notat, og af de krav som opstilles for de enkelte eksamensformer. Det er vigtigt at fastslå, at den underviser/kollega/fagansvarlige, der udarbejder eksamensopgaver/-spørgsmål for et givet fag, har ansvaret for kvaliteten, herunder *at* opgaven/spørgsmålet udarbejdes i overensstemmelse med fagbeskrivelsen, *at* den/det er inden for pensum, samt *at* der ikke er fejl i indholdet i eksamensopgaven/-spørgsmålet. Dette indebærer også, at det sikres, at der ikke er tale om helt eller delvist genbrug af tidligere stillede eksamensopgaver/-spørgsmål, øvelser eller lignende, med mindre eksamensformen helt eller delvis tillader dette.

### Faglige krav til eksamensopgaver i fag, hvor der testes i retlig subsumtion

På de juridiske uddannelser testes forskellige færdigheder ved forskellige prøveformer. De præcise krav følger af fagets fagbeskrivelse og særlige kvalitetskrav som stilles i forbindelse med de enkelte eksamensformer, jf. særskilte bilag.

I et betydeligt antal fag anvendes den traditionelle skriftlige eksamensform, hvor de studerende gennem en række konkrete opgaver/cases testes i, om de er i stand til at foretage en korrekt subsumtion – med andre ord om de er i stand til at identificere retsfaktum, udfinde den anvendelige regel samt fortolke og anvende reglen korrekt og dermed fastlægge retsfølgen/retsfølgerne i den konkrete sag. Retlig subsumtion indgår også i andre eksamensformer.

I Peter Blumes bog *Retssystemet og juridisk metode* fra 2011, side 218 f. anføres følgende vedrørende subsumtion:

”Ved løsningen af retlige konflikter konfronteres de foreliggende regler med specifikke faktiske forhold. Opgaven består i at fastsætte, hvorledes retten er i det konkrete tilfælde dvs., hvorledes de alment udformede regler og øvrige retskilder skal anvendes. I denne forbindelse må det først afklares, hvilke faktiske omstændigheder der har foreligget (faktum), f.eks. at en bilist har kørt et bestemt sted med en bestemt hastighed, og hvilke af disse forhold der er retligt relevante (retsfaktum), f.eks. om det har betydning, hvorledes vejret var på kørselstidspunktet, eller i hvilken bil der blev kørt. Det er ikke alle faktiske forhold i et konkret hændelsesforløb, som har retlig betydning, og de ikke relevante omstændigheder må udskilles. [...] Skematisk udgør fastlæggelsen af retsfaktum og den regel, der skal finde anvendelse, to adskilte stadier i en afgørelse, men i praksis er de tæt forbundne, eftersom det er ud fra reglen, det er muligt at angive, hvilke faktiske omstændigheder som er retligt relevante. Under alle omstændigheder må den anvendelige regel indkredses [...] Retsforskrifter og andre retskilder vurderes og fortolkes i denne forbindelse. Når dette er overstået, fastlægges samt sammenholdes retsfaktum og regel (jus) således, at der på denne måde opstår et resultat (retsfølge), som angiver konfliktenes løsning. Der foretages med andre ord en subsumtion.”

Der henvises desuden til Værktøj til udvikling af eksamensformer, som findes på hjemmesiden <http://sdunet.dk/vue>.

# Kvalitet i eksamen – den traditionelle skriftlige eksamensopgave

## Juridisk Institut, Syddansk Universitet

---

### Indledning

Den traditionelle skriftlige eksamen består af opgavetekst - en case, hvortil der er knyttet et eller flere konkrete eller generelle spørgsmål, som de studerende skal besvare.

Ved denne eksamensform testes de studerende i, om de er i stand til at foretage en korrekt subsumption – med andre ord om de er i stand til at identificere retsfaktum, udfinde den anvendelige regel samt fortolke og anvende reglen korrekt og dermed fastlægge retsfølgen i den konkrete sag.

### Kvalitet

Med henblik på at sikre en høj kvalitet i de skriftlige eksamensopgaver bør man normalt lade en fagfælle/kollega gennemlæse og kommentere en eksamensopgave, inden opgaven stilles. Dette sker blandt andet for at undgå fejl og genbrug. I fag med ekstern censur er der i øvrigt pligt til, at censor foretager en forudgående godkendelse af den stillede opgave. I disse situationer foretages der således også en ekstern kvalitetskontrol.

Det bør i de enkelte faggrupper overvejes, tages stilling til og fastlægges, hvad der forventes med hensyn til de studerendes besvarelse. Dette kan ske ved at udarbejde en rettevejledning, retteark eller på anden måde. I hvert fald når eksterne undervisere forestår retningen eller og/eller ved brug af ekstern censur skal der som led i kvalitetssikringen udarbejdes rettevejledning, retteark eller lignende.

### Genbrug

Ved traditionelle skriftlige eksamen med retlig subsumption er det ikke muligt at genbruge tidligere stillede eksamensopgaver, øvelser eller lignende.

Dette indebærer selvsagt ikke, at det ikke er muligt at stille eksamensopgaver inden for identiske retlige problemstillinger. Der må blot ikke testes for evnen til at foretage subsumption af identisk retsfaktum og jus. Eller udtrykt anderledes, en given retlig problemstilling, som tidligere har været testet, må i den nye opgave ikklædes et andet retsfaktum. Det bemærkes i denne sammenhæng, at der inden for flere juridiske fag er en række centrale retlige problemstillinger, som det helt naturligt er nødvendigt at eksaminere i med jævne mellemrum.

# Kvalitet i eksamen – den traditionelle mundtlige eksamen, træk et spørgsmål

## Juridisk Institut, Syddansk Universitet

---

### Indledning

Den traditionelle mundtlige eksamen, også betegnet 'træk et spørgsmål' findes i to former. Den ene form 'træk et stikord/begreb' er den helt traditionelle form for mundtlig eksamen, hvor den studerende trækker et spørgsmål/begreb, og herefter skal redegøre for den i relation hertil gældende og relevante regulering, praksis mv. Den anden form 'træk en case' er en videreudvikling af den traditionelle mundtlige eksamen, hvor eksaminationen tager udgangspunkt i en case. Hermed får eksamen mere præg af retlig subsumption, som kendes fra den traditionelle skriftlige eksamen.

### Træk et stikord/begreb

Denne form for mundtlig eksamen har traditionelt foreligget i flere varianter.

Ved den første variant er der tale om ukendte spørgsmål (ikke udleveret til de studerende på forhånd), og eksamen er uden forberedelsestid. Under hensyn til de krav, som i dag stilles til studerende inden for det juridiske område, vurderes denne eksamensform som udgangspunkt at være uegnet til at teste de studerende.

Ved den anden variant er der ligeledes tale om ukendte spørgsmål (ikke udleveret til de studerende på forhånd), og eksamen er med forberedelsestid. Det må her forudsættes, at det er tilstræbt, at spørgsmålene er lige brede, og at der efter at den studerende under selve eksaminationen har foretaget en egen redegørelse for den retlige problemstilling og regulering (det må forventes, at den studerende tager initiativet), sikres, at eksaminator gennem eksempler/cases tester, om den studerende kan anvende reglerne, ligesom spørgsmål fra eksaminator kan sikre bredde i eksaminationen. Denne eksamensform kan benyttes. Når denne eksamensform er den eneste udprøvning, vurderes den især at være velegnet på indledende/grundlæggende (bachelor-)fag.

Ved den tredje variant trækkes et kendt spørgsmål (udleveret til de studerende på forhånd). Denne eksamensform kan være (vel-)egnet forudsat, at det er tilstræbt, at spørgsmålene er lige brede, at der ikke er forberedelsestid, samt at der efter at den studerende under selve eksaminationen har foretaget en egen redegørelse for den retlige problemstilling og regulering (det må forventes, at den studerende tager initiativet), sikres, at eksaminator gennem eksempler/cases tester, om den studerende kan anvende reglerne, ligesom spørgsmål fra eksaminator kan sikre bredde i eksaminationen. Når denne eksamensform er den eneste udprøvning, vurderes den især at være velegnet på indledende/grundlæggende (bachelor-)fag. Genbrug af eksamensspørgsmål kan accepteres, da de studerende er sikret fuld gennemsigtighed.

### Træk en kort case

Hvis cases ikke er udleveret på forhånd, må eksamensformen forudsætte, at de studerende har forberedelsestid. Afhængig af hvor bred casen er i forhold til pensum, må eksaminator under eksaminationen gennem spørgsmål sikre bredde i eksaminationen.

Hvis den studerende ikke må tage casen med efter eksaminationen, og eksaminator sikrer bredde i eksaminationen, vil cases i et vist omfang kunne genbruges.

Hvis cases er udleveret på forhånd, må eksamensformen forudsætte, at den studerende ikke har forberedelsestid. Også her kan der være behov for, at eksaminator under eksaminationen gennem spørgsmål sikrer bredde i eksaminationen.

Genbrug kan accepteres, da de studerende er sikret fuld gennemsigtighed.

# Kvalitet i eksamen – Mundtlig eksamen med (delvis) udgangspunkt i et skriftligt grundlag

## Juridisk Institut, Syddansk Universitet

---

### Indledning

Denne eksamensform består af en kombination af en skriftlig del, ofte, men ikke nødvendigvis "paper" om et selvvalgt emne og en mundtlig eksamen (på 20 min. inkl. vurdering).

Ved denne eksamensform kan de studerende testes i såvel skriftlige som mundtlige færdigheder. Man kan teste traditionelle juridiske færdigheder (f. eks. retlig subsumption) og også mere teoretiske og reflekterende færdigheder. Eksamensformen kan med fordel bruges i fag som både har teoretiske og praktiske elementer (som f. eks. komparativ ret), hvor de studerende i forbindelse med den skriftlige del skal bruge de teoretiske overvejelser/værktøjer i forbindelse med en konkret situation/opgave (for eksempel at bruge metodiske overvejelser ved komparativ ret i forbindelse med en konkret komparation over en given retlig problemstilling).

### Udfordringer

Det kan være krævende for de studerende at både lave en skriftlig opgave og forberede mundtlig eksamen (spørgsmål om dobbeltbelastning). En anden udfordring kan være, at de studerende vælger at koncentrere sig kun de emner af faget (den del af pensummet), som er relevant i forbindelse med deres skriftlige opgave og "glemmer" andre emner af faget. Dette kan imødegås ved at dele den mundtlige del af eksaminationen op, således at den første del behandler spørgsmål i forbindelse med den skriftlige opgave og den anden del behandler andre emner af faget, som ikke indgår i den skriftlige opgave.

En eventuel udfordring ved denne eksamensform er, at den er mere tidkrævende end "kun" en mundtlig eksamen. Eksamensformen rejser også spørgsmålet om eventuelt vejledning, i hvert fald hvis den skriftlige opgave er "paper" om et selvvalgt emne.

### Fordele

Den skriftlige del af eksamen vil ofte demonstrere, at de studerende har haft mulighed for at fordybe sig i faget og arbejde med pensum på et bredere grundlag.

Den mundtlige del kan både bruges til at behandle emner af den skriftlige opgave (og f.eks. sikre, at den studerende selv har skrevet opgaven) og til at behandle andre emner af faget, som ikke indgår i den skriftlige opgave. Dermed kan man sikre eksaminationen i en bredt del af faget/pensum. Denne eksamensform kan også sikre, at forskellige færdigheder bliver testet, f.eks. ved at lægge vægt på subsumption i en case baseret skriftlig opgave og mere teoretiske overvejelser og refleksioner i den mundtlige del. Det er også muligt at stille mere praksisnære spørgsmål (særlig i den skriftlige del), som afspejler en mere realistisk fremtidig arbejdsituation.

## Kvalitetssikring

Kvalitetssikringen afhænger af den form man vælger både for den skriftlige og den mundtlige del. Vælger man en case for den skriftlige del, så gælder de overvejelser, som for eksempel gælder for andre skriftlige opgaver, særlig med henblik på genbrug af opgaver. Ved den mundtlige del gælder de samme overvejelser som for andre mundtlige eksaminer.

# Kvalitet i eksamen – Lav en case

## Juridisk Institut, Syddansk Universitet

---

### Indledning

Ved anvendelsen af eksamensformen betegnet 'lav en case' skal de studerende lave en case på grundlag af nogle domme/afgørelser/kendelser, der er valgt af den fagansvarlige eller fagets underviser, ligesom de skal eksamineres mundtligt på baggrund af en ukendt case, der er udarbejdet af en medstuderende eller evt. den fagansvarlige eller fagets underviser.

I nærværende notat beskrives alene den eksamensform, der anvendes i faget Bank- og børsret. Eksamensformen 'lav en case' vil kunne have flere former.

### Ad udarbejdelse af case

De studerende skal udarbejde en case inden for et givet ikke-selvvalgt emne. Casen udarbejdes på baggrund af nogle udleverede konkrete domme/afgørelser/kendelser, der er valgt af den fagansvarlige eller fagets underviser. Karakteren for denne delprøve vil normalt indgå med vægten 1/3 i den samlede karakter (vægtningen vil følge af fagets fagbeskrivelse).

Udleveringen af opgaven vil ske på kursets side i Blackboard, mens indlevering af besvarelsen vil skulle ske gennem SDUassignment i kurset i Blackboard. Det er vigtigt at sikre, at de studerende ikke i den forbindelse kan se hinandens opgaver på Blackboard. Alle hjælpemidler vil være tilladt ved denne eksamensform.

### Ad mundtlig udprøvning

Den mundtlige eksamen vil ske på baggrund af en ukendt case, der som udgangspunkt er udarbejdet af en medstuderende, og som trækkes ved eksaminationens begyndelse. Eksaminationen tager udgangspunkt i casen med de dertil knyttede problemstillinger, ligesom der eksamineres i fagets pensum i øvrigt. Den studerende vil have 1 times forberedelse, ligesom den studerende må medbringe egne noter. Karakteren for denne delprøve vil normalt indgå med vægten 2/3 i den samlede karakter (vægtningen vil følge af fagets fagbeskrivelse).

### Kvalitet

Det er afgørende for den mundtlige eksamen, at de cases, der skal ligge til grund for den mundtlige eksamen, har en tilstrækkelig god kvalitet. Dette sikres efter de studerendes indlevering af den fagansvarlige eller af fagets underviser.

Hvis de indleverede cases ikke egner sig som grundlag for en mundtlig eksamen, skal der tilvejebringes andre cases af den fagansvarlige eller af fagets underviser. Genbrug af domme/afgørelser/kendelser til brug for de studerendes udarbejdelse af deres case kan accepteres, mens det som udgangspunkt ikke er tilfældet fsva. de cases, der ligger til grund for den mundtlige eksamination, og som er tilvejebragt af den fagansvarlige/fagets underviser.



# Kvalitet i eksamen – Take home-opgave

## Juridisk Institut, Syddansk Universitet

---

### Indledning

Take home-opgaven består i, at de studerende får udleveret en opgavetekst – typisk en case, hvortil der er knyttet et eller flere konkrete eller generelle spørgsmål – som der kan arbejdes med derhjemme, og som skal afleveres efter f. eks. 3 døgn.

Ved denne eksamensform kan de studerende testes i såvel traditionelle juridiske færdigheder (f. eks. retlig subsumption) som mere teoretiske og reflekterende spørgsmål. Eksamensformen bruges også i mere praktisk orienterede fag (som f. eks. straffuldbyrdelse), hvor de studerende kan stilles over for konkrete problemstillinger eller dilemmaer på en juridisk arbejdsplads, som de skal løse under mere realistiske forhold end ved en traditionel skriftlig eksamen.

### Udfordringer

Fordi de studerende har f. eks. 3 døgn til at udarbejde opgaven, vil spørgsmålene typisk være vanskeligere og kræve større selvstændighed end til en traditionel skriftlig eksamen. Dette betyder, at besvarelserne ofte bliver mere forskellige og kan gå i flere forskellige retninger, hvilket er en udfordring, når opgaverne skal rettes. Det vil ofte være nødvendigt at acceptere et noget bredere facit, hvorfor retningen kan få et større element af skøn end ved de andre eksamensformer. Det kan være vanskeligt at forklare det skøn, som bedømmelsen er et udtryk for.

En eventuel rettevejledning bliver således snarere et bud på de forskellige elementer, som den studerende forventes at inddrage, mere end det bliver en egentlig facitliste.

Med henblik på at reducere risikoen for, at de studerende snyder og f. eks. får en anden til at skrive deres opgave, kan det være hensigtsmæssigt med en ikke alt for lang skriveperiode, ligesom karakteren af spørgsmålene kan overvejes.

### Fordele

Opgavebesvarelserne vil ofte demonstrere, at de studerende har haft mulighed for at fordybe sig i faget og bruge pensum bredt.

Det er også muligt at stille mere praksisnære spørgsmål, som afspejler en mere realistisk fremtidig arbejdssituation. F. eks. at der skal udarbejdes et notat om en juridisk relevant problemstilling, der skal afleveres efter nogle dage, og som forudsætter et nærmere researcharbejde, hvor alle relevante kilder og ressourcer kan være i spil.

### Kvalitetssikring

Ligesom med de traditionelle skriftlige eksamensopgaver bør man normalt lade en fagfælle/kollega få mulighed for at gennemlæse og kommentere opgaveteksten inden eksamen. Dette sker blandt andet for at undgå fejl og genbrug.